davo apie savo keliones, išgyvenimus ar kita. Mes pajutome, kad turime ne tik mokytoją, bet ir globėją bei draugę. Per pusantrų studijų metų jau buvome pakankamai pramokusios tautinių šokių. O kai Vilniaus Universiteto Studenčių Skaučių vadovybė paprašė mane įsteigti ir mokyti nuolatinę tautinių šokių grupę, aš M. Baronaitės asmenyje suradau nuolatinę patarėją, globėją ir pasirodymų lankytoją, vis skatinančią dirbti, besidžiaugiančią. Šioje grupėje šoko tik mergaitės. Vyrus sunku buvo prikalbinti, nes buvo nuomonė, kad šokti tinka labiau mergaitėms. Kada Lietuvą okupavo rusai ir universitete uždarė korporacijas, universiteto vadovybė paprašė mane ir toliau dirbti su grupe, kuri nuo tada priklausė tiesioginiai universitetui. Tai buvo pirmoji studenčių grupė, kuri veikė pastoviai (anksčiau tik išvykoms būdavo sudaromi šokių rateliai). Ir tada šoko tik mergaitės. Kai 1943 m. pradžioje perdaviau grupę Zenonui Paruliui, jam pasisekė prikalbinti vyrus ir sudaryti mišrią grupę Liaudies Ansamblio pavyzdžiu.

Liaudies Ansamblis buvo įsteigtas 1940 m. rudenį prie Vilniaus Valstybinės Filharmonijos. Jam vadovauti buvo pakviestas muzikas Jonas Švedas — liaudies instrumentų tyrinėtojas, specialistas ir populiarintojas. Liaudies ansamblis susidėjo iš choro, liaudies instrumentų orkestro ir tautinių šokių grupės, kuriai vadovauti buvo pakviesta M. Baronaitė. Ji mėgo dirbti su studentiško amžiaus jaunimu ir tada pasirinko daugiausia mūsų kurso mergaites ir keletą kitų. Buvo pravestas įstojimo konkursas, kuris mums tai buvo vien juokai. Vyrams, kurie daugiausia buvo chemijos ar teisių fakultetų studentai, vyko daug sunkiau, kad ir paprastą polką išraityti. J. Švedas tik akimis mirksėjo (jis visada taip darydavo, kai susinervuodavo ar susirūpindavo) ir galvą kraipė, galvodamas, kiek čia darbo reikės, kol iš šių vyrukų padarys šokėjus. M. Baronaitei ne pirmą kartą teko dirbti su visai žalia medžiaga ir ji ant savo pečių prisiėmė visą atsakomybę. Taip ir gimė Liaudies Ansamblio šokėjų grupė, sudaryta daugiausia iš Vilniaus Universiteto studentų. M. Baronaitė turėjo daug vargo ir kantrybės, kol išmokė vyrus per lazdą persiversti, stipriai apkabinti merginą, ją nešte nešti šokio ritmu, į ją meiliau pasižiūrėti. Ji reikalavo šokį išgyventi, jį kurti. Ir pati darbo metu apie turimą mintį, vieną kitą judesį, šokį kurdavo, tobulindavo, praplėsdavo iš kaimietiško šokio ribų. Kai kas ją kritikuodavo, kad gaišta laiką, kad nereikalauja tobulumo, vienodumo, judesio iškalimo jau nuo pat pradžios. Bet ji sakydavo: ''Leiskite išsišokti, šokį gerai išmokti, kad ir iš miego prikelti žinotumėte, ką reikia daryti. Grožis ateis savaime, kai šokį išgyvensite.'' Kai dabar galvoju, tai beveik visos jos mokinės ar mokiniai turi tą patį metodą: ieškoti grožio ir švelnumo judesyje, kartu įjungiant paprastumą, įnešant žaidimo ir džiaugsmo. ''Jeigu darysite vienodai, bet šaltai, kaip kareiviai žygiuosite — būsite dirbtinės lėlės. Šokis yra džiaugsmas, yra jaunystė. Judesys turi būti laisvas, spontaniškas, neįdėtas į jokius rėmus'', sakydavo ji.

Dabar, kada kritiškai galiu žvelgti praeitin, prisiminus sunkius pirmuosius žingsnius tiek liaudies instrumentų, tiek tautinių drabužių, tiek ir tautinių šokių atgimimo sąjūdyje,dažnai pagalvoju, kad tada nei Jonas Švedas, nei Marija Baronaitė niekada negalvojo, kiek jie mūsų tautai daug lobio paliks, kokį neužmirštamą kraitį jai sukraus. Jau dirbdama universitete, turėjo geras sąlygas išbandyti, kurti, tobulinti ir apdirbti iš kaimo žmonių surinktą medžiagą, vieną kitą žingsnį, melodiją. Gerai, buvo ir tai, kad buvo studijavusi užsienyje ir pažino kitų tautų šokius. Ir mokydama parodydavo ir primindavo, kad toks ar kitoks judesys nėra charakteringas lietuviams, kad jis daugiau slaviškas, primena čardašą ar švediškus šokius ir t.t. Liaudies Ansamblyje jai atsidarė dar platesni horizontai, nes buvo kartu ir daina, ir liaudies instrumentų muzika, o, be to, ir gyvas reikalas ieškoti daugiau šokių, įvairesnio repertuaro. Čia jai daug talkino jos ankstyvesnės mokinės, dabar jau mokytojos, kurios pačios iš kaimo žmonių rinkdavo medžiagą ir pačios stengėsi atkurti šokius. Laimė, kad ansamblis atiteko į tokių žmonių kaip J. Švedas ir M. Baronaitė rankas. Ypatingai J. Švedas susilaukdavo kritiško žodžio iš to laiko kompozitorių — muzikų, kurie galvojo, kad reikia eiti pirmyn su gyvenimu, o ne knistis po senovę ir pūsti piemenėlių birbynes. Tačiau, kai Sekminių ragelis jautraus muziko Balio Pakšto rankose pragydo jautriausiomis melodijomis, ne vienas kritikas nubraukė ašarą, o J. Švedui tik per petį paplojo be žodžių. Tartum atsidarė nauja liaudies meno era. Jei ne J. Švedas, jo atkaklumas ir pasišventimas bei užsispyrimas, gal šiandien visai ir nežinotume tokių liaudies instrumentų.

Kiekvienas koncertas susidėdavo iš dviejų dalių: koncertinės, kur pasirodydavo choras, solistai ir instrumentai arba visi kartu, ir antrosios — kaimo buities vaizdelio arba apeigų ir papročių inscenizavimo. Tautiniai šokiai būdavo antroje dalyje. Jaunimas buvo judriausia šių vaizdelių dalis: jie ir per laužą šokdavo, išdykaudavo, vainikus pindavo, ratelius eidavo . . . Finalui būdavo visas ansamblis kartu. Labai populiarus tuo laiku buvo Kalvelis — J. Švedo muzika, M. Baronaitės šokis. Per vargą ir pasišventimą iš kaimo žmonių surinktų prisimintų nuotrupų, keleto žingsnių ir melodijų, įvilktas į naują rūbą ir užkeltas ant scenos tautinis šokis, daina, melodija vėl grįžo į gimtą sodžių.

Vokiečių okupacijos metu ir žiemos speigams siaučiant, ansamblis apkeliavo visą Lietuvą, kur tik galima buvo surasti tinkamą sceną. Kelionės būdavo daugiausia kariniuose sunkvežimiuose ir labai vargingančios,bet publikos entuziazmas,sukeltos ovacijos padėdavo pakelti nuovargį ir sunkumas. Rytojus visiems buvo labai neaiškus, bet tada dar negalvojome, kad visiškai prarasime laisvę ir kai kurie pasirinksime išeivio dalį, bet su savim išsivešim lietuvių liaudies dainų, sutartinių, šokių ir melodijų kraitį. 1943 m. kovo mėn. vokiečių okupacinė valdžia Liaudies ansamblį uždarė, bet jis buvo suspėjęs savo uždavinį atlikti. Po visą kraštą paskleidė paprastų liaudies dainų, instrumentų ir taut. šokių grožį, jog daugumas stebėjosi, kad iš tų trupinėlių darbu ir pasišventimu galima sudaryti patrauklų kultūringai ir taip širdžiai mielą koncertą. Gastroliuojant po Lietuvą, visi vadovai stengėsi surasti, užrašyti naujų melodijų, naujų šokių žingsnių jiems dar nežinomų. Atmenu, kad Biržų gimnazijos mergaitės mums pašoko Sadutę, kurią mačiau pirmą kartą. Mums visiems labai patiko ir prašėme M. Baronaitę, kad tą šokį įtrauktų į repertuarą. Kad taip bus neabejojom, nes ir J. Švedas grįždamas vis niūniavo Sadutės melodiją. Bet, deja, nebebuvo tam laiko, nes ansamblis gyveno paskutines dienas.

Ansamblį uždarius, jis vėl atsikūrė Kaune beveik tame pat sąstate ir toje pat vadovybėje, tik kitu vardu. Bet gyveno neilgai, nes pajudėjus rytų frontui, jo nariai pasklido po platų pasaulį. Vokietijoje atsikūrė net 3 ansambliai: ''Čiurlionio'' — prancūzų zonoje. Jis jau veikė labai sėkmingai Vilniuje, vadovaujamas A. Mikulskio, kuris kartu buvo J. Švedo padėjėjas ir dirigentas. Taut. šokius mokė M. Baronaitė. Amerikiečių zonoje veikė ''Dainavos'' ansamblis, vad. muz. Sodeikos, Gasparo Veličkos (buv. Liaudies Ans. režisieriaus) ir Albertinos Ličkūnaitės (M. Baronaitės mokinė Vilniuje). Anglų zonoje buvo įsteigtas ''Tėvynės Garsų'' ansamblis, vad. Valterio Banaičio ir Genovaitės Dumčiūtės-Breichmanienės. Šie ansambliai sėkmingai veikė D.P. lageriuose, kol prasidėjusi emigracija visiškai visus išblaškė.

Po karo M. Baronaitė atsidūrė Australijoje, ištekėjo, augino sūnų. Ryšį palaikėme tik laiškais. Jos gyvenimas nebuvo rožėmis klotas: anksti liko našle, ir vėl reikėjo rūpintis šeimos egzistencija, auginti ir mokyti sūnų, globoti seserį. Kai palikome Lietuvą, visą medžiagą apie tautinius šokius išsivežėme tik savo prisiminimuose arba menkuose privačiuose užrašuose, nes nieko nebuvo oficialiai užrašyta ar atskira knyga išleista. Tada visi buvome jauni, gyvenimas prieš akis ir tiek daug laiko, atrodė, buvo viskam.

1951 m. Lietuvoje, Vilniuje, J. Lingio išleista nedidelio formato knygelė ''Lietuvių liaudies šokiai''. Ši knyga 1954 m. B. Pakšto ir J. Kreivėno iniciatyva perspausdinta Čikagoje. Toje knygoje aprašyta 10 šokių, kurių visi, išskyrus Sadutę, yra tie patys, kuriuos prieš dešimtį metų mus išmokė šokti Vilniuje Baronaitė. Tik dabar jau jie Juozo Lingio choreografija. Žinodama jos kuklų būdą, nemanau, kad ji būtų ieškojusi teisybės ir kam nors ką sakiusi. Ji pasiliko nuošalyje tik stebėtoja, kai vienas po kito pradėjo garsėti ir reikštis jos mokiniai. Atmenu, kad po koncertų publika šaukdavo ją pasirodyti, bet nevisados pasisekdavo ją surasti, nes jai atrodė, kad ne tai yr svarbu, ar ji pasirodys ar ne publikai, svarbiausia, kad viskas gerai pasisekė. Taip ir dabar pergyvena tą dvasinį pakilimą, džiaugsmo ir pasitenkinimo jausmą, jei kuriam iš jos mokinių viskas gerai pavyksta. 1972 m. liepos 2 d., kai aš pravedžiau ketvirtąją tautinių šokių šventę Čikagoje, rengėjų komiteto paprašiau, kad ją pakviestų iš Australijos būti mūsų šventės garbės viešnia, nes jaučiausi už daug ką gyvenime jai skolinga ir dėkinga. Ne kartą pagalvojau, kad jei ne jos pasėta sėkla, gal ir šių švenčių mes neturėtume. Tada ji motiniškai glausdama mane kalbėjo: ''Aš laimingiausias žmogus pasaulyje . . . Aš taip džiaugiuos, kad Tau viskas išėjo kaip planavai ir norėjai . . .'' Tą patį gerą žodį ji atranda pasakyti ir apie kiekvieną kitą savo mokinį. Bet pats garsiausias iš jų gausaus skaičiaus — tai daugeliu sovietinių medalių, titulų ir premijų apdovanotas, buvęs ''Lietuvos'' ansamblio Vilniuje choreografas, tautinių šokių švenčių pravedėjas Juozas Lingys.

Po J. Švedo mirties 1979 m. buvo išleista atskira knyga apie jo gyvenimą ir kūrybą, pavadinta ''Jonas Švedas''. Čia rašydamas savo prisiminimus, J. Lingys pasakoja, kad jo svajonė buvo patekti į Valstybinį Liaudies Ansamblį. Jis buvo kilęs iš Šakių kaip ir J. Švedas, tad ir kreipėsi į jį. J. Švedas, patikrinęs jo balsą nebuvo sužavėtas, bet, pasitaręs su M. Baronaite, nutarė priimti jį į šokėjus. Jis pats sakosi ne tik šokių niekada nebuvo šokęs, bet ir šokant nematęs. Paprastai visi ansamblio nariai turėdavo ir dainuoti. J. Švedas jam pasakęs: ''Kad ir prastai dainuoji, bet į šokėjus priimsim . . . Iš džiaugsmo kojomis žemės nesiekdamas, vaikščiojau kelias dienas. Dar nesuvokiau, kad šiais žodžiais J. Švedas išsprendė mano būsimosios profesijos klausimą, nes būti lietuvių ir prancūzų kalbos mokytoju aš jau nelabai benorėjau'' (psl. 283). Iš tikrųjų tai ne J. Švedas, o M. Baronaitė išsprendė jo tolimesnį gyvenimo kelią, nes jam negalint dainuoti, sutiko priimti į šokėjus ir pradėjo nuo pirmo žingsnio, nes ir šokėjas nebuvo labai geras.